

Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola

TÉZISGYŰJTEMÉNY

(Poszt)szubjektum-dekonstrukció:
karnofallogocentrikus hegemon maszkulinitás
El Kazovszkij élet/művében

Doktori értekezés

Hajnal Zsolt

Szeged, 2023

Témavezető:
Dr. Bagi Ibolya

TARTALOMJEGYZÉK

1. A téma bemutatása, a kutatás irányának pozicionálása.....	1
2. Az értekezés fejezetei.....	2
3. Az értekezés tudományos eredményei	4
4. Hivatkozások.....	8
5. Publikációs jegyzék.....	10
5.1. Az értekezés témájában közölt publikációk:	10
5.2. Egyéb publikációk:	11

1. A téma bemutatása, a kutatás irányának pozicionálása

A dolgozat tárgya az oroszországi születésű, de Magyarországon élt és alkotott El Kazovszkij oeuvre-jében reprezentált férfiszubjektivitás (posz)dekonstrukcionista kritikája, különös tekintettel a „rossz test” tradicionális transzszexuális (meta)narratívájára és az azt irányító-létesítő-strukturáló (hegemon) maszkulinitásra. „*Arra vágytam, hogy 'normális' homoszexuális férfi legyek*” (Kazovszkij 2012a, 236) – hangzott el Kazovszkij életének utolsó interjújában. Ez a vallomás kulcsfontosságú a kazovszkiji *vegyes állat* és a „normális” *homoszexuális férfi* kategóriájának megértése szempontjából – az élet/mű egészének megértése szempontjából, ami „egy női testbe született pederasztá szép fiatal fiúkat szemmel fölfaló, igencsak partikuláris esete” (Paksi 2016). A kazovszkiji festmények „főszereplőivé” tett, képről-képre vándorló, „merőlegesen viszonyuló” vegyes állattal mint a mindenkori szubjektumjelölővel rögzített, valamint a vele készült (életút)interjúk során is nyomatékositott „rossz test” testparadigmát nemcsak a testet és szellemet (az utóbbi javára) dualizáló metafizikus szubjektumstruktúra rekonfigurációjaként, hanem a testet a szellem (vagy lélek) zsarnoksága alá döntő biopolitikai apparátusként, valamint a(z) életet feltételező) halál ökonómiájának szempontjából a szubjektivációhoz szükséges autoimmunitás – vagyis az azonosuláshoz, az alteritásra megnyíló élethez paradox módon szükséges és elkerülhetetlen öndestrukciónak (Vitale 2018a, 168-170) – liminális eseteként értelmezem. A biopolitikailag kormányzott (meg)test(esülés) és reprezentáció határai megnyit(hat)ják a halál horizontját (Fraunhofer 2020, 283).

Értelmezői álláspontom eredendően *genderkritikus* (Holly Lawford-Smith 2022), hiszen a derridai dekonstruktív filozófia célja rámutatni arra, ami a szubjektum esetében „pótolhatatlan és véges jelenlétét alkotja, megőrizni azt, ami benne megismételhetetlen. Élvezni a tiszta különbséget” (Derrida 2007a, 34). Amilyen – véleményem szerint – a morfológiai különbség is. „Csakhogy a különbség [différence] (...) csak a metafizikán túl gondolható el” (Derrida 2007b, 22). Értelmezésemben a nemi dimorfizmushoz (*sex*) rendelt, a feminista kritika által hosszú ideje és jogosan bírált társadalmi nemi különbözőségek (*gender*) „konceptuális konzisztenciát” [*conceptual consistency*] (Vitale 2018b, xiv) biztosító logocentrikus oppozíciói irányítják (tudtukon kívül)¹ a más, „progresszív”-nek elgondolt megtestesüléseket is, így azok „ünneplését” indokolatlan emancipatorikus gyakorlaként értékelem. Gender- és transzkritikus olvasatomat tehát nem a multiplicitással szembeni „kirekesztés”, az „elutasítás” vagy a „gyűlölet” etikátlanságai, hanem éppen ellenkezőleg, a szabadság szeretete; a dikciótól és a szöveg diktatúrájától, a grammatikai uralom alól felszabadított, de az újabb lehetséges leigázástól veszélyeztetett (Derrida 2007b, 19) inkarnáció artikulálása ösztönzi.² Posztstrukturalista, „posztteóriás” elméleti alapokra hagyatkozva *karnofallogocentrikus hegemon maszkulinitásként* határozom meg a kazovszkiji élet/műben vizsgált szaturált férfi(poszt)szubjektivitás domináns sémáját. A transzszubjektivitás (jelektől és diskurzusoktól) szaturált (meleg)maszkulinitását két maszkulinitás-paradigma vonatkozásában elemzem: az egyik Derrida dekonstruktív, „a társadalmi nem elnyomó férfi-női polaritás egészében történő lebontása mellett érvel[ő]” (Dietz 2003, 403 – Ford. H.Zs.) karnofallogocentrizmusa, vagyis a

¹ Derrida így fogalmaz: „(...) a tudtán kívüli metafizika által irányított világ” (2007b, 8).

² Ugyanebben a szövegben írja Derrida, hogy „[m]indig fennáll a metafizikához való visszatérés veszélye” (2007b, 22).

(férfi)szubjektum virilis, ragadozó maskulinitásának a „konceptiója”, a másik R. W. Connell hegemon maskulinitás elmélete³.

A férfiszubjektivitáshoz csatolt zárójeles *poszt*-prefixum korántsem azt jelenti, hogy úgy gondolnám, meghaladottá vált volna a maskulinitás mint olyan. A poszt- szócska a poszthumanista elméletek jegyében értett meghaladást, az antropomorf gondolati sémákból való kimozdulást jelenti – ahogyan azt Rosi Braidotti írja, az egy „navigációs eszköz” [*navigational tool*] (2017, 40). Mivel a (kazovszkiji) transzszexuális testnarratívát transzhumanista életprojektnek tartom, fontos, hogy azt megkülönböztessem a metafizika- és felvilágosodásellenes, ontológiai alázatot képviselő poszthumanizmustól. Megfogalmazódhat az olvasóban, hogy a barthes-i „a szerző halott” (1996) szubverzív tézisét is magában foglaló posztstrukturalista elmélet alapjain nyugvó olvasat számára miért is olyan fontos az életrajziség, amelynek a kardinalitása még a címben is nyomatékossításra kerül (élet/mű). A nagybetűs Szerző már csak azért sem lehet halott, mivel „az úgynevezett beszélő alany nem ugyanaz vagy nem egyedül az, aki beszél” (Derrida 2007b, 9). A kulturális és történeti mezőben szituált polilogikus beszéd – a nemileg megtestesült szubjektumhoz hasonlóan – a bevallhatatlan lopás szerkezetétől fertőz(őd)ött.

2. Az értekezés fejezetei

Dolgozatom két fő részre tagolódik. Ezek *A karnofallogocentrikus hegemon (férfi)szubjektivitás és a „rossz test” transzszexuális paradigmája El Kazovszkij élet/művében: a vegyes állat és a merőleges viszony(ulás) (poszt)dekonstrukcionista feminista kritikája*, valamint a *Meleg (kép-szöveg) viszonyok: Kazovszkij, a baconi „foglalt út” és a Kuzmin-hatás*. Mindkét fejezet két alfejezetet tartalmaz, amelyek mindegyike további három fejezetre tagolódik. Az első fő fejezet első alfejezete, a *Derrida, az „állat-kérdés” és a gender neutralizáció* címet viseli. *A metafizikai humanizmus antropocentrikus hagyománya és a karnofallogocentrizmus* című alfejezetben azt a megállapítást teszem, hogy Derrida fenntartásokkal kezelte az emberi vs. nem-emberi oppozíció(k) tradicionális szerveződéseit, és a különbözőségek egy nem-hierarchikus és nem-bináris újrakeretezését propagálta (Calarco 2007, 2-3). A „*Jól enni márpedig muszáj*”, avagy a *szubjektumszámítás. Beszélgetés (J.-L. Nancyval)* (1997) című interjúban olvasható a *karnofallogocentrizmus* neologizmus, ami az elemzésem tárgyául szolgáló szaturált férfi(poszt)szubjektivitás elemzésének elsődleges elméleti apparátusa. A karnofallogocentrizmus noha több olyan kulcsfontosságú szempontot, „komponenst” is magában foglal – tehát a logocentrizmust, fallocentrizmust és karnivorizmust –, amelyek a nyugati metafizika meghatározó elemei, még így is csak töredékesen válik megragadhatóvá a metafizikus szubjektivitás sémája.

Két elméleti, filozófia (szó)párbaj kapott kitüntetett szerepet a dolgozatban, ezekből az egyik a Wood-Calarco vita. Wood sérelmezi, hogy Derrida (látszatra) nem tett különbséget *valós és szimbolikus* áldozat között, ezzel pedig a valós hús elfogyasztásának materialitását tette idézőjelbe, a valós tehát mintegy képzetessé vált értelmezésében. A vizsgálódásaim

³ A connelli hegemon maskulinitás elméletét a szerző 2005-ben James W. Messerschmidt-vel revízió alá vette, megvizsgálva az elmélet vitatott pontjait. A disszertáció a tartalmi, illetve terjedelmi korlátok miatt a hegemon maskulinitás kritikáival, „újrakeretezésével” nem foglalkozik. A felülvizsgálatot lásd: Connell & Messerschmidt 2005.

szempontjából különösen fontos „valós és szimbolikus”, „materiális és textuális/ diszkurzív” közti megkülönböztetés itt merül fel legelőször a dolgozat során. A derridai karnofallogocentrizmus koncepciójának legnagyobb érdeme, hogy a domináns szubjektumszerveződés struktúrájának *egy adott perspektívából való látteleletét* adja, másrészt pedig rámutat az interszubjektív és fajok közötti érintkezés felelősségetikai, politikai dilemmáira, egyszermind pedig az azokban rejlő lehetőségekre. Meggyőződésem, hogy a derridai karnofallogocentrizmus révén ráeszmélhetünk a testek valódi súlyára: a megtestesült létezők sebezhetőségére.

A következő, harmadik alfejezetben két (öko)feminista teoretikus kerül a középpontba. A dolgozat tematikai elköteleződésének egésze, a karnofallogocentrikus (férfi)szubjektumstruktúra, illetve ezen szubjektum viszony(ulás)ba lépésének, viszonybanlétének értékelése szempontjából kulcsfontosságú Kelly Oliver (2009a, 2009b) Derrida filozófiáján alapuló (öko)feminista el-különböződés-elmélete. Oliver a nemi különbözőséget az állati különbözőség felől közelíti meg, és az egyik, az ember-állat bináris dekonstrukciójának aktusa által a másik, de az előbbi oppozíciós párhoz közvetlenül hozzátartozó férfi-nő bináris változását reméli. Oliver valószínűsíti, hogy az állati különbözőségek vagy a különféle élőlények közötti különbözőségek számításba vétele lehetőséget nyújt a nemi különbözőség nem-dualista elgondolására, képessé tesz a nemi különbözőségek multiplicitásának imaginációjára – Derrida kétfajta gender-neutralizációját ennek kapcsán elemzem. De vajon hogyan indítható be ez a kulturális ökológiai folyamat? Ezt a kérdést próbálja megválaszolni Carol J. Adams [2010 [1990]] ökofeminista kritikai elmélete.

Kazovszkij meleg transzmaszkulinitását a hegemon keretrendszerhez igazította, vagyis az a társadalmi nemek világrendje szerint szerveződött – ennek értelmében az egyes festményeken reprezentált (fetisizisztikus) eroticizmust is a társadalmi nem határozta meg (Connell 2012, 215). Kazovszkij alkotásain ezért, a férfiidentitás megszilárdításáért „kellettek” a látványobjektumok: a kannibalisztikus patriarchátus férfitekintetének merőleges viszony(ulás)ában a(z általában nőnemű) Másik látványobjektummá, vizuális örömforrássá, a tekintet táplálékává válik – a férfiasság komplementerévé. A társadalmi nemi hierarchia a transzszexuális férfiakra is éppúgy hatással van, mint a melegekre és a társadalom többi tagjára (Devor 2016 [1997], 608), ez pedig „természetszerűleg” vonta maga után Kazovszkij alkotásain a vágyobjektumok „elnőiesítését” is. Itt ismertetem a másik filozófus-vitát, a (transz)szubjektum otthonra találásának témája körül cirkáló Halberstam-Prosser vitát. Prosser (1995, 486) szerint Halberstam a transzszexuális férfit a „kvírség” megtestesítőjének tartja, ezzel szemben szerinte „[a] transzszexualitás az esszencialista konstrukcionizmus egy narratívája: célja, hogy rekonstruálja a húsos testet, hogy a szubjektum otthonosabbnak érezhesse megtestesülését” (Prosser 1995, 491 – Ford. H.Zs.). Halberstam úgy látja, Prosser hibát követ el, amikor nem veszi számításba azokat a transzférfiakat, akik a közöttiség lakhatatlan területein élnek és halnak meg – vagyis képtelenek otthonra lelteni. A határvidéki létezésről és az otthonra találás intenciójáról Kazovszkij élet/műve, *élete és műve*, ami esetében „szoros, szétválaszthatatlan egységet képez” (Uhl 2015, 35), hiteles látteleletet ad: emigráció, kétnyelvűség, „kétneműség”, női biológiai nem, múlt századi stilizált férfitudat, homoszexuális orientáció, folytonos utazások, helykeresések. A dolgozat talán legjelentősebb vállalkozása ebben a fejezetben kerül kidolgozásra, ami a nemváltás képtelenségének, fikciós jellegének teoretikus bizonyítása.

A Kazovszkij számára „foglalt utasságot” jelentő Francis Bacon képein a szubjektum próbál elmenekülni saját teste elől, próbál megszökni önnön megtestesüléséből, ezt pedig egy vagy több szervén keresztül kísérli meg. Bizonyos vonatkozásban Kazovszkij (gyakorta „verbalizáló”) képein is hasonló „szökéseknek” lehetünk szemtanúi, de nála a vegyes állat eltárgyasító tekintete, merőleges viszony(ulás)ja nem az interperszonalitásban megnyíló szubjektivitást létesítette, hanem a hegemon maszkulinitás testre reflektáló transzszexuális gyakorlatát. Míg Bacon figurái ordítanak, vagyis vokalizálnak, addig Kazovszkij képregényes vegyes állatai szövegbuborékokban beszélnek: antagonisztikus viszonyt fedezhetünk fel a két életmű között, humanizmus és poszthumanizmus antitetikus viszonyát. Itt nyomatékosítom, hogy Bacon figurái – illetve homoszexualitás-reprezentációi – korántsem tekinthetők adekvátnak a kazovszkiji vegyes állatokkal. Míg Kazovszkijnál a vegyes állat elsődlegesen az elutasított „rossz test”, valamint egy esszenciális(ként tételezett, megélt) (férfi)identitás tapasztalatával rendelkező szubjektum énjelölője, addig Bacon vegyessége az *emberi* mint olyan mindenkori szuperioritását decentralizáló stratégia. Az utolsó, *A Kuzmin-hatás. Olvasásökológia és a diszkurzivitás határai* című alfejezetben elsődlegesen arra keresem a választ, hogy Mihail Kuzmin bizonyos írásai tekinthetők-e egyes Kazovszkij-művek „előszövegeinek”. Konkrét szöveghelyek segítségével azt próbálom bizonyítani, hogy a *Dzsánmesék* (2011) című Kazovszkij-versciklus és Kuzmin *Szárnyak* (2013) című kisregénye közt transztextuális (Genette 1996) kapcsolat áll fenn. Kritikámban az előző fejezetekben több szempontból is elmarasztalt „diszkurzív hegemoniát” helyezem a középpontba, és rámutatok, hogy a szubjektivitás olvasásökológiai szerveződésében meddig terjedhet, hol fullad ki az inkarnáció „szövegződése”.

3. Az értekezés tudományos eredményei

A következőkben pontokba szedve, a teljesség igénye nélkül kívánom közre adni kutatásom legfőbb eredményeit. A felsorolásban igyekszem azokat a „nóvumokat” kiemelni, amelyek vagy módosítják-árnyalják a Kazovszkij-recepciót és az erősen elméleti beágyazottságú értekezésben felhasznált teoretikus szövegek értelmezéseit, vagy valami egészen újat adnak azokhoz:

- Először is fontosnak tartom kiemelni, hogy a Kazovszkij-élet/mű dekonstrukciójának apropóján módomban állt rehabilitálni nemcsak a derridai filozófiát, de a „posztteóriákat” is: egyértelművé tettem, hogy a dekonstruktív szemlélet semmi esetre sem jelenti a relativizmus csapdájába való beleesést.
- A „nemek eltűnésének” derridai hiposztázálása a társadalmi nemek (gender) abolíciójának következményeként nyer(het)ne csak értelmet.
- A transzelmélet és a transzfeminizmus erősen identitárius, mi több a metafizikai értelemben vett humanista szubjektum rögzítettségét rekonstruáló és reprodukáló transzhumanista meghatározottságai antagonisztikus viszonyban állnak a maga módján hagyományörző derridai dekonstrukcióval és poszthumanizmussal⁴.

⁴ És magával a feminizmussal is, ami a posztstrukturalista elméletekhez hasonlóan „a szubjektum és a történelem ’mesternarratíváinak’ dekonstrukciója mellett kötelezte el magát” (Waugh 2006, 72). A transzszubjektív agenda pont, hogy ennek a folyamatnak az antitézisének alapszik.

- Azt, hogy Derrida tekintettel volt a (posztstrukturalista) textualitáson és diszkurzivitáson kívül az élet más, anyagi szegmenseire is, semmi nem támasztja alá jobban, mint a karnofallogocentrizmus és a kultúra áldozati struktúrájának „véres komolysága”, a fajok *radikális* különbözőségeinek kardinális szerepéről nem is beszélve. A (férfi)szubjektivitás karnofallogocentrikus szerveződése, sémája kapcsán artikulált metafizika-kritikájával Derrida a megtestesülés materialitásának a fontosságára is figyelmeztetett bennünket: már a karnofallogocentrizmus „konceptiójában” is benne rejlik a *hús* életbe vágó szerepe, az *animot*-ban pedig ott a morfológiai különbözőség (elismerésének) jelentékenysége.
- Meggyőződésem, hogy amiként Derrida gondolkozott a nemi különbözőségről, vagyis hogy nem maguknak a biológiai nemeknek, hanem a férfi(as)/női(es), maskulin/feminin bináris oppozícióknak a szubverzióját tüzte ki a dekonstrukció feminista agendájaként⁵, az a mai napig fontos „navigációs eszközként” [*navigational tool*] (Braidotti 2017, 40) szolgálhat a testek sérülékenységével számoló (feminista) elméleti megközelítések számára.
- Derrida elgondolásaihoz képest Carol J. Adams elméleti megközelítése határozottan különbözik abban, hogy Adams szexuálpolitikája valószínűsíti az erőszak(osság) eliminálásának (utópisztikus) lehetőségét a karnivor áldozat annullálása által.
- Derrida és Adams elmélete között a leglényegesebb különbség, hogy Derrida Adamssal ellentétben nem számolt nyíltan a „nemek világrendjével” (Connell 2012, 20), nem tette vizsgálatá tárgyává az eltárgyasítás nemi markerekkel jelölt dinamikájának problémáját.
- Adams szexuálpolitikája egyértelműen Derrida „’protoetikai’ imperatívuszának”⁶ folytatása, továbbgondolása, gyakorlati síkra történő transzpozíciójának kísérlete.
- A kazovszkiji Énjelölő, vagyis a „vegyes állat” homoszexuális transzférfi-szubjektivitása hatványozottan az eltárgyasítás *ember(i)t* újratermelő transzhumanista koncepcióján és gyakorlatán keresztül valósult meg.
- A kazovszkiji vegyes állat ugyan szupersűrítmény, de elsősorban a nemi diszfóriát hivatott kifejezni, a (férfi)„lélek” és a (női) test közötti diszkrepanciát mint *árnyékot*, a „sötét alteregót” (Jung 1997, 79), de tágabb kulturális kontextusban visszaköszön benne a (férfi)ideológia által a testtel azonosított nő(i) karteziánus koncepciója is. A vegyes állat a – kulturálisan gyakorta az animálissal azonosított – női testre mint abjektra vonatkoztatott: „az *anima* (...) az inferior funkciók megszemélyesítője” (Jung 1995 [1991], 115 – Kiem. az eredetiben). A vegyes állat tehát nem csupán a lelket, hanem a testet és a lelket kódolja, a jelenében megtestesülő és megtestesülni képtelen transznemű szubjektumot, ennek értelmében pedig az animális figura sokkal inkább a „rossz test” tapasztalatával adekvát diszfóriás állapot-, mintsem egyedül (valamiféle metafizikai értelemben vett) „lélek”- vagy testjelölő.
- A vegyes állat az *inkarnálódott* szubjektum jelölője.

⁵ „A dekonstrukció mint filozófia és technika kifejezetten szubverzív, mivel a testre íródott patriarchális társadalmi nemi kódokat provokálja” (Joy & Venkatesh 1994, 344 – Ford. H.Zs) – írja Joy és Venkatesh is.

⁶ Matthew Calarco (2008, 108) szerint Derrida „állati” munkásságának törekvései és célkitűzései három jól elkülöníthető pontban foglalhatók össze. 1.) Egyfajta „protoetikai” imperatívusz kidolgozását szorgalmazza, ami 2.) egyrészt egy konkrét etiko-politikai pozíció létrejöttére, 3.) másrészt pedig a nyugati filozófiai tradíció antropocentrikus struktúrájának az átalakítására szolgált lehetőséget. Calarco ezek közül a protoetikai imperatívuszt tartja a derridai „terv” legkomplexebb aspektusának.

- A vegyes állatot egy olyan férfiszubjektivitás fenomenológiai tapasztalatának vágya strukturálta, amely – még ha homoszexualitása révén bizonyos vonatkozásban alárendelt is, de – jelentős részt kap a patriarchális osztalékból.
- A Kazovszkij képein reprezentált szubjektum nemcsak a (heteroszexualitás által strukturált eroticizmus [Connell 2012, 215] miatt nőként „értelmezett”) Másikat mint önmaga komplementerét tárgyiasította el, hanem a karnofallogocentrikus hegemon maszkulinitás társadalmi nemi ideá(l)jától irányítva saját (női) testét is⁷. A maszkulin emésztés kannibalisztikus metaforája tehát két szinten is aktív volt a transzmegtestesülés e (férfi) formájában: öngyarmatosító módon (Kiossev 2017) el- és kisajátította a maszkulinitás hegemon ideáit és ikonográfiáit, valamint a saját férfistátuszát egyértelműsítő és fixáló eltárgyasítás során – jelen esetben a felfaló tekintettel mint a férfigenitalia fallikus „protézisével” – a női(es) Másikat „tette a magáévá”.
- A karnofallogocentrikus hegemon maszkulinitás által létesülő (transz)férfiszubjektum kulturálisan-szimbolikusan bekebelezte a másikat – az eltárgyasítás tehát a szubjektum e domináns, kannibalisztikus sémájában *(fel)áldozássá* vált.
- A „normális’ homoszexuális férfi” *kiszámíthatatlannal* dacoló (D’Cruz 2008, ix) kategóriája „az Egyre, vagyis a homogenitás hegemoniájára [igyekezte] redukálni” a szubjektumot (Derrida 2005, 61).
- A szubjektum létesülésében szerepet játszó autoimmunizációs fázis okozhatja a szubjektum sérülését – ezt tapasztalhatjuk a „nemváltást” megbánó detranzicionálók esetében –, radikálisabb esetekben pedig ajtót nyithat a halál horizontjára (Derrida 2015, 61; Fraunhofer 2020, 283). Ez a halálra megnyíló horizont az, amitől Deleuze és Guattari a szubjektum rétegeinek destratifikációja kapcsán óva intett (1987, 161).
- A kutatás egyik legfontosabb szubjektumfilozófiai eredménye, hogy a „rossz test” transzszexuális (meta)narratívájának dekonstruktív kritikáját vitte végig, hiszen egyértelműen megállapításra került, hogy a transzszubjektumot (is) strukturáló autoimmunitásnak lehetnek liminális esetei, amelyekben az ipszeitás és a korporealitás fenyegetettsége kritikussá válik.
- Az értekezésben körvonalazott poszthumanista program az azt megalapozó dekonstruktív filozófia életigenlése végett ugyan kritikus a tradicionális, metafizikus humanizmussal és annak (hetero-)patriarchális értékkategóriáival, de teljességében mégsem utasítja azt el. Helyette egy *cisz-humán* (Fiala 2019) *poszthumanizmus* elméleti alapjainak a letételét szorgalmazza, amely az antropocén humanizmusaként kellőképpen önreflexív a maszkulin normatívák felismeréséhez és kiküszöböléséhez, valamint a(z) elsődlegesen az animális megtestesülésre nézve) destruktív transzhumanista törekvéseknek való ellenálláshoz.
- A farkas „ragadozó virilitása” (Derrida 1997, 319), széttépő jellege identifikációs modellként, kulturális ikonként szolgált a kazovszkiji (meleg) transzmaszkulinitás praxisához.
- A hegemon karnofallogocentrikus maszkulinitás a vegyes állat esetében érvénytelenítette a liberális identitáspolitikai férfimegtestesülésre vonatkozó szomatikus

⁷⁷ A női lét elől a nemváltásba menekülő (leginkább a fejlődő országokban élő) nőkről lásd a *Dysphoric: Fleeing Womanhood Like a House on Fire [Diszfória: Mint égő házból, menekülés a női létből]* című négyrészes dokumentumfilmet: Sundar 2021.

alternatíváit: ironikus módon a (transz)férfi inkarnáció azért maradt mindvégig imaginárius Kazovszkij életében, mert a megszokott transzszexuális testnarratívákkal ellentétben a szimbólum itt nem aratott diadalt a hús felett (Connell 2012, 96), az agnózia⁸ nem írta fölül a biológiai realitást (Rubin 2003, 151) – minthogy nem is írhatja. „[A]mire vágytam, hogy 'normális' homoszexuális férfi legyek, az ezzel a testtel nem valósítható meg” (Kazovszkij 2012a, 236) – vallotta meg Kazovszkij.

- A testmódosítás esztétikája és a biomedikális fejlesztések keresztmetszetén létrejövő technofil biohackelés [*biohacking*] a vegyes állat abjektált „hímnős” megtestesülésének optikájából pusztán protéziseket, szimulákrumokat⁹ eredményezett; az a test, az egyszeri és szinguláris megtestesülés általi ágencia nyújtotta lehetőségek meghamisítása. Kazovszkij tehát nem volt „technológiai optimista” [*technological optimist*] (Bishop 2010, 701).
- A kazovszkiji „vegyes állatiság” onto-fenomenológiájának egyik legfontosabb, de a recepcióban eddig soha nem artikulált jellemzője a korporealitás megmásíthatatlan anyagiasságának tapasztalata.
- Az élet/mű legfontosabb, szinte parabolikus érvényű episztemológiai tanulsága, hogy a textualitás, diszkurzivitás, fikcionalizálás stb. által mediált test sem válhat utópia színhelyévé (Foucault 2014), jelen esetben ellenkező nemű megtestesüléssé.
- Mind a baconi, mind pedig a kuzmini élet/mű a szubjektum territoriális identitásának önkolonizáló, területfoglaló tendenciái révén vált a művész hegemon maszkulinitás-paradigmájává.
- Kazovszkij és Bacon alkotói univerzumában is kiemelt jelentősége volt a (homoszexuális-[szub]kulturális) jeleknek, de míg Kazovszkij a „rossz test” (meta)narratíváján elindulva egy, a heteroszexualitás által meghatározott bináris rendszert létesített általuk, addig Bacon a szubjektíváció diverzív olvasásökológiai jeleivel „játszott”.
- Kazovszkijjal ellentétben a reprezentációs sokszínűséggel rendelkező baconi életmű az azonos neműek közti viszony komplex és problémás természetét ábrázolta. Festői repertoárja reflektálja és reprezentálja a homoszexualitás ezerarcúságát, kezdve a témát övező társadalmi hisztériától a nemi aktus intimitásáig. Kazovszkij a Bacon-képeken látható dezorganizáció félreértésének útján jutott a kettejük közti „pszichológiai közelség” (Kazovszkij 2012b, 155), „pszichológiai párhuzamosság” (Kazovszkij 2012c, 205), a „foglalt út” (Kazovszkij 2012c, 205) (hamis) revelációjára.
- A homoszocialitásba, férfihomoszexualitásba való beava(tta)tás korporeális tapasztalatát körüljáró kuzmini szövegek a karnofallogocentrikus hegemon (homo)maszkulinitás által önkolonizált, de a „rossz test” fenomenológiai tapasztalatával bíró „számító” szubjektum (Derrida 1997) identifikációs és reprezentációs szükségkénszere miatt váltak a kazovszkiji élet/mű transztextuális, interpiktóriális referenseivé.

⁸ Rubin a genealógiai mellett fenomenológiai módszerrel vizsgálja a transzszexuális megtestesülést. Szerinte a fenomenológia egy olyan értelmezési keret, amely képes hitelesen interpretálni a transzszexuális életprojekteket. Az agnózia idegenség-érzést eredményez: a test sajátként való megélése nem következik be. Merleau-Ponty elméletei alapján a transzszexuálisok agnóziásoknak tekinthetők, akik képtelenek a saját testük bizonyos részeit a sajátjukként érzékelni. Rubin szerint olyan testek nélkül, melyek adekvát módon fejeznék ki tulajdonosaik valódi identitását, a transzszexuálisok az agnóziás állapot kényelmetlenségével kénytelenek együtt élni.

⁹ A hiperreális szimulákrum Baudrillard szerint az a reprezentáció, ami a valóságot helyettesíti: „[s]zimulálni annyi, mint úgy tenni, mintha lenne az, amink nincs” (1996, 162).

- Egy ponton kifulladás a kazovszkiji Én szövegződése: az olvasott (kuzmini) szöveg révén (is) szubjektíválódott Én megtestesülésének biológiája végett csak részlegesen volt képes reciklálni az idealizált maszkulinitás testre reflektáló gyakorlatait.
- A kazovszkiji élet/mű *imitálta* ugyan a vágyott férfiszubjektivitást, de (teljesen) reprodukálni már nem tudta azt. Képtelen volt a szöveg reprodukciós apparátusává válni.

4. Hivatkozások

- Adams, Carol J. 2010 [1990]. *The Sexual Politics of Meat: A Feminist-Vegetarian Critical Theory*. New York – London: Continuum.
- Barthes, Roland. 1996. „A szerző halála.” Ford. Babarczy Eszter. In Babarczy Eszter, Kovács Sándor, Mihancsik Zsófia, Romhányi Török Gábor (ford.) *A szöveg öröme*. Budapest: Osiris Kiadó, 50-55.
- Baudrillard, Jean. 1996. „A szimulákrum elsőbbsége.” Ford. Gángó Gábor. In Kiss Attila Atilla, Kovács Sándor S.K., Odorics Ferenc (szerk.) *Testes Könyv I*. Szeged: Ictus Könyvkiadó – JATE Irodalomelmélet Csoport, 161-193.
- Bishop, Jeffrey P. 2010. „Transhumanism, Metaphysics, and the Posthuman God.” *Journal of Medicine and Philosophy* 35 (6): 700-720.
- Braidotti, Rosi. 2017. „Four Theses on Posthuman Feminism.” In Richard Grusin (Ed.) *Anthropocene Feminism*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 21- 48.
- Calarco, Matthew. 2007. „Thinking Through Animals: Reflections on the Ethical and Political Stakes of the Question of the Animal in Derrida.” *Oxford Literary Review* 29 (1-2) Derridanimals: 1-15.
- Calarco, Matthew. 2008. *Zoographies: The Question of the Animal from Heidegger to Derrida*. New York: Columbia University Press.
- Connell, R. W. & James W. Messerschmidt. 2005. „Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept.” *Gender & Society* 19 (6): 829-859.
- Connell, R. W. 2012. *Férfiak. Eltűnő szerepek*. Ford. Dudik Annamária Éva. Budapest: Noran Libro.
- D’Cruz, Carolyn. 2008. *Identity Politics in Deconstruction: Calculating with the Incalculable*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Deleuze, Gilles & Félix Guattari. 1987. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Trans. and foreword Brian Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Derrida, Jacques. 1997. „»Jól enni márpedig muszaj«, avagy a szubjektumszámítás. Beszélgetés Jean-Luc Nancyval.” Ford. Gángó Gábor. In Kiss Attila Atilla, Kovács Sándor s. k., Odorics Ferenc (szerk.) *Testes könyv II*. Szeged: Ictus és JATE Irodalomelmélet Csoport, 293-326.
- Derrida, Jacques. 2005. *A másik egy nyelvűsége, avagy az eredetprotézis*. Ford. Boros Gábor, Csordás Gábor, Orbán Jolán. Pécs: Jelenkor Kiadó.
- Derrida, Jacques. 2007a. „A kegyetlenség színháza és a reprezentáció bezáródása.” Ford. Farkas Anikó és mások. In *Theatron* 6 (3-4): 23-37.
- Derrida, Jacques. 2007b. „A megfűjt beszéd.” Ford. Simon Vanda. In *Theatron* 6 (3-4): 3-22.
- Derrida, Jacques. 2015. *Bitangok. Két esszé az észről*. Ford. Kicsák Lóránt. Budapest: L’Harmattan Kiadó.

- Devor, Aaron. 2016 [1997]. *FTM: Female-to-Male Transsexuals in Society*. Bloomington: Indiana University Press.
- Dietz, Mary G. 2003. „Current Controversies in Feminist Theory.” *Annual Review of Political Science* 6 (1): 399-431.
- Fiala, Andrew. 2019. „A Defense of Cis-Humanism: Humanism for the Anthropocene.” *Essays in the Philosophy of Humanism* 27 (1): 1-20.
- Foucault, Michel. 2014. „Az utópikus test.” Ford. Urbán Bálint. *Tiszatáj* 68 (2): 84-88.
- Fraunhofer, Hedwig. 2020. *Biopolitics, Materiality and Meaning in Modern European Drama*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Genette, Gérard. 1996. „Transztextualitás.” Ford. Burján Mónika. *Helikon* 42 (1-2): 82-90.
- Joy, Annamma & Alladi Venkatesh. 1994. „Postmodernism, feminism, and the body: The visible and the invisible in consumer research.” *International Journal of Research in Marketing* 11 (4): 333-357.
- Jung, C. G. 1995 [1991]. *Analitikus pszichológia*. Ford. Dr. Vizi János. Budapest: Göncöl Kiadó Kft.
- Jung, C. G. 1997. *Alapfogalmainak lexikona. Első kötet*. Ford. Bodrog Miklós. Budapest: Kossuth Kiadó.
- Kazovszkij, El. 2011. *Homokszökökút – Versek*. Vál., utószó Margócsy István. Budapest: Magvető.
- Kazovszkij, El. 2012a. „'Arra vágytam, hogy 'normális' homoszexuális férfi legyek' – El Kazovszkij képzőművésszel Rádai Eszter készített interjút.” In Cserjés Katalin & Uhl Gabriella (szerk.) *Látáscsapda – Beszélgetések El Kazovszkijjal*. Budapest: Magvető, 225-243
- Kazovszkij, El. 2012b. „Pandora szelencéje – Sinkovits Péter beszélgetése El Kazovszkij képzőművésszel.” In Cserjés Katalin & Uhl Gabriella (szerk.) *Látáscsapda – Beszélgetések El Kazovszkijjal*. Budapest: Magvető, 145-161.
- Kazovszkij, El. 2012c. „A csendélet színpadai – El Kazovszkijjal beszélget Rényi András.” In Cserjés Katalin & Uhl Gabriella (szerk.) *Látáscsapda – Beszélgetések El Kazovszkijjal*. Budapest: Magvető, 202- 211.
- Kiossev, Alexander. 2017. „Jegyzetek az öngyarmatosító kultúrákról.” Ford. Hegyi Otti & Borbély András. Web oldal. *a szem*. 2023. aug. 6. <<https://aszem.info/2017/01/alexander-kiossev-jegyzetek-az-ongyarmatosito-kulturakrol/>>.
- Kuzmin, Mihail. 2013. „Szárnyak.” Ford. Szőke Katalin. In Szőke Katalin „*A szimbolizmus túlhaladása?*” *A paradigmaváltás problémája a XX. századelő oroszprózájában. (Andrej Belij és Mihail Kuzmin)*. REAL-d – Az MTA Könyvtárának Repozitóriuma. 2023. aug. 06. <http://real-d.mtak.hu/577/7/dc_290_11_doktori_mu.pdf>, 194-259.
- Lawford-Smith, Holly. 2022. *Gender-Critical Feminism*. Oxford: Oxford University Press.
- Oliver, Kelly. 2009a. „Sexual Difference, Animal Difference: Derrida and Difference „Worthy of It's Name.” *Hypatia* 24 (2): 54-76.
- Oliver, Kelly. 2009b. „Sexual Difference, Animal Difference: Derrida's Sexy Silkworm.” In Uő. *Animal Lessons: How They Teach Us to Be Human*. New York: Columbia University Press, 131-151.
- Paksi Endre Lehel. 2016. „Allen allein 1. - El Kazovszkij életmű-kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában.” Web oldal. *tranzitblog.hu*. 2023. aug. 6. <<http://tranzitblog.hu/allen-allein/>>.
- Prosser, Jay. 1995. „No Place Like Home: The Transgendered Narrative Of Leslie Feinberg's 'Stone Butch Blues.’” *Modern Fiction Studies* 41 (3/4): 483–514.
- Rubin, Henry. 2003. *Self-Made Men: Identity and Embodiment among Transsexual Men*. Nashville: Vanderbilt University Press.

- Sundar, Vaishnavi (dir.). 2021. *Dysphoric: Fleeing Womanhood Like A House on Fire*. Lime Soda Films. Online/Youtube.
- Uhl Gabriella. 2015. „Identitás-shock. A többszörös identitás megjelenése El Kazovszkij művészetében.” In Cserjés Katalin & Szauter Dóra (szerk.) *Merőleges viszonyok. Tanulmányok El Kazovszkijról*. Szeged: JatePress, 32-37.
- Vitale, Francesco. 2018a. *Biodeconstruction. Jacques Derrida and the Life Sciences*. Trans. Mauro Senatore. Albany: State University of New York Press.
- Vitale, Francesco. 2018b. *The Last Fortress of Metaphysics. Jacques Derrida and the Deconstruction of Architecture*. Trans. Mauro Senatore. Albany: State University of New York Press.
- Waugh, Patricia. 2006. „A posztmodern és a feminizmus: Hová tűnt az a sok nő?.” In Séllei Nóra (szerk., ford.) *A feminizmus találkozása a (poszt)modernnel*. Debrecen: Csokonai Kiadó, 56-92.

5. Publikációs jegyzék

5.1. Az értekezés témájában közölt publikációk

1. Hajnal Zsolt. 2016. „A vérszívó Diplodocus. Adalék El Kazovszkij szubjektum-kép(zet)éhez.” *Irodalmi Szemle* 59 (12): 26-39.
2. Hajnal Zsolt. 2017. „'szívce mentből monument' (Szilágyi Ákos Ká és Bá című kötetéről).” *Tiszatáj* 71 (2): 108-111.
3. Hajnal Zsolt. 2017. „Acélgolyó, rászter: kommentár El Kazovszkij szupersűrítményeihez.” *Tiszatáj* 71 (11): 72-96.
4. Hajnal Zsolt. 2018. „Horribile dictu! (Nádasdy Ádám: Nyírj a hajamba).” *Tiszatáj* 72 (3): 88-92.
5. Hajnal Zsolt. 2019. „Privát ökológia. Állat- és növénymetaforák mint szubjektum - és objektumkép(zet)ek lehetséges módozatai El Kazovszkij költészetében.” In Fogarasi György, Tóth Ákos (szerk.) *Szövegek között 21. A tudományos hálózatoktól a hálózatok tudományáig (OTDK-tanulmányok)*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék, 161-184.
6. Hajnal Zsolt. 2019. „Könyv, kultúra, természet: olvasásökológia.” In Kroó Katalin (szerk.) *The Book Phenomenon in Cultural Space / A könyvjelenség a kulturális térben*. Budapest - Tartu: Eötvös Loránd University: International Semiotics MA "Russian Literature and Literary Studies" Doctoral Programme; University Tartu: Transmedia Research Group (National Professorship of Cultural Semiotics), 56-74.
7. Hajnal Zsolt. 2021. „A merőlegesen viszonyuló vegyes állat: maszkulinitás, homoszexualitás és transzszexualitás metszéspontjai a kazovszkiji életműben.” *TNTeF, Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 11 (1): 36-60.

8. Hajnal Zsolt. 2023/2024. „Открытые глаза. Рецензия на сборник «Обман зрения - Разговоры с Элом Казовским».” In *Dissertationes Slavicae. Sectio Historiae Litterarum*, XXVI. (2023) Szeged. Közlésre elfogadva.

9. Hajnal Zsolt. 2023/2024. „Hegemonic Transmasculinity and the Objectifying Gay Male Gaze in the Oeuvre of El Kazovsky. In *Dissertationes Slavicae. Sectio Historiae Litterarum*, XXVI. (2023) Szeged. Közlésre elfogadva.

5.2. Egyéb publikációk

1. Hajnal Zsolt. 2019. „Levegős versek, avagy a kapkodó tüdőkről (Fekete Vince: Szárnyvonal).” *Tiszatáj* 73 (6): 108-111.

2. Hajnal Zsolt. 2019. „Többismeretlenes egyén(let)ek (Terézia Mora: Szerelmes ufók).” *Tiszatáj* 73 (3): 103-108.

3. Hajnal Zsolt. 2018. „Ulickaja (posta)galambja. Olvasásökológia: az irodalom mint gyűlöletretorikai stratégiák médiuma.” *IMÁGÓ Budapest* 7 (4): 6-31.

4. Hajnal Zsolt. 2020. „Az átírható múlt vágyának kudarcai (Tóth Krisztina: Fehér farkas).” *Tiszatáj* 74 (4): 92-97.

5. Hajnal Zsolt. 2021. „Mitopoézis és ökopolitika: séta hiedelmeink táptalaján (Boldizsár Ildikó [szerk]: Mesék a csodakertről - Az egyetlen Földért).” *Tiszatáj* 75 (2): 127-132.